

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v047.2024.13>**С. В. Радченко**ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-6208-9963>аспірант кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ДІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ: РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПОЛІТИЧНИХ ДІЯЧІВ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Соціально-політичні, організаційно-структурні, економічно-правові, культурно-історичні кластери формують цілісну парадигму гуманітарної безпеки на всіх рівнях (від індивідуального до глобального). Політичне життя також висуває до свого порядку денного актуальні питання безпеки людини, суспільства, держави, цивілізації. Саме в цій сфері узгоджуються питання безпекового характеру й формується стратегія гуманітарного розвитку. Політики у своїй діяльності акцентують увагу на окремих елементах загроз, залежно від своїх стратегічних програм розвитку держави та суспільства, і виявляють свою активність у вигляді законодавчої, виконавчої чи правової ініціативи, один з елементів якої має гуманітарний вимір.

Зазвичай політична природа тяжіє до протиріч і дискусій, в яких викристалізуються спільні, узгоджені рішення. Коли соціокультурний простір розвивається в розміреному, сталому темпі, тоді політики мають можливість розробляти багатовимірну парадигму безпеки з урахуванням різноманітних норм і факторів. Проте доволі часто при розгляді безпекових питань виникає необхідність оперативного прийняття рішень (за форс-мажорних обставин – практично в режимі онлайн), що вимагає від політичних діячів здатності до швидкого обговорення та затвердження необхідного алгоритму дій.

Діяльність державних і громадських діячів у питаннях гуманітарної безпеки має певні обмеження щодо виявлення політичної активності та повинна мати чіткий уніфікований характер, оскільки політика в цій сфері не передбачає поділу за будь-якими вподобаннями. Така особливість визначає стратегію соціально-політичної дії, яка орієнтується на ціннісно-цільову інституційність і практичну функціональність гуманітарної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному науковому дискурсі проблема гуманітарної політики посідає важливе місце. Одним з основних сегментів реалізації системи гуманітарної безпеки є політична активність, яка розглядається у літературі в контексті громадської та професійної діяльності політиків.

Теоретичні аспекти політичного кластеру безпеки висвітлені з урахуванням сучасних соціокультурних реалій та загроз:

- зовнішньої військової агресії та несприятливого зовнішньополітичного фактору [1];
- тенденцій глобальної світової політики й геополітичних інтересів [4], транснаціональних елементів [7];
- дипломатичної активності та системи міжнародних відносин [15];
- нормативно-правової діяльності, яка визнає основні принципи безпеки людини й суспільства [2];

- системи суспільних ініціатив і громадянського контролю над політикою гуманітарної безпеки в локальному та глобальному розумінні [3].

Важливим аспектом досліджень соціально-політичного сегменту гуманітарної безпеки є тлумачення людиновимірних аспектів. Індивідуальні якості державних і громадських діячів є визначальними факторами в інтенсивності проведення гуманітарної політики та подальшої реалізації її норм у соціокультурному середовищі [10].

У дослідженнях наголошується, що ефективності соціально-політичної активності істотно сприяє підвищення загального рівня політичної компетентності (як громадян, так і політиків), що дає можливість формувати різноманітні підходи до створення функціональної системи безпеки в сучасному мінливому світі [5].

Формулювання цілей. Мета статті полягає у висвітленні ціннісно-цільових настанов політичної діяльності в кластері соціально-гуманітарної безпеки. Цілі наукової розвідки зосереджені на досягненні синергетичної взаємодії ефективності, доцільності й етичності в парадигмі гуманітарної політики.

Виклад основного матеріалу. Ключовим аспектом у висвітленні соціально-політичного виміру гуманітарної безпеки є індивідуальний потенціал, який визначає здатність політичного діяча сформулювати і презентувати окремі безпекові елементи, а також розробити механізми для впровадження та контролю над дотриманням і виконанням цих норм. Ці аспекти можна згрупувати в два кластери політичної активності (див. рис. 1).

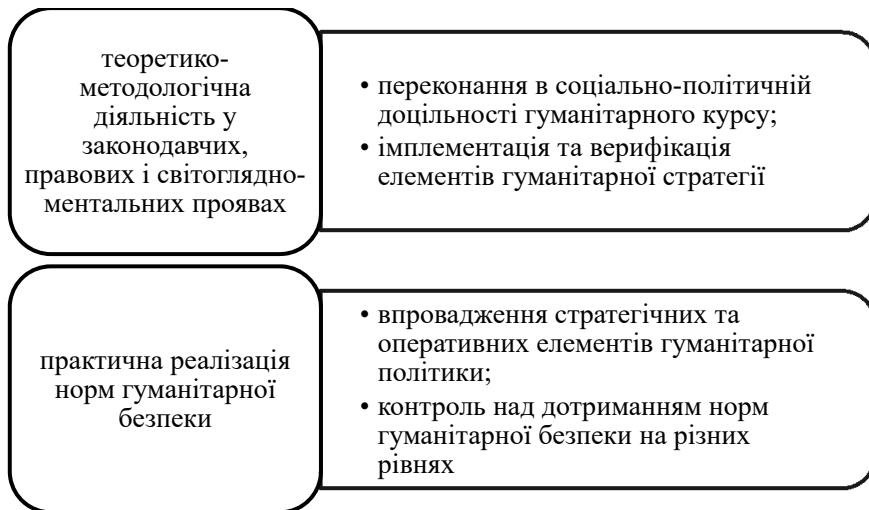

Рис. 1. Теоретико-методологічні та практичні соціально-політичні дії в парадигмі гуманітарної безпеки

Джерело: власна розробка автора

Соціально-політичний досвід поряд з усвідомленням реалій сьогодення дає змогу розробити актуальні принципи гуманітарної політики. Водночас при виробленні пропозицій щодо формування її безпекової парадигми необхідно розуміти важливість балансу поєднання культурно-історичного досвіду та практично-буденних реалій. Така синергія формує політичні ідеали й істини [6], які визначають пріоритети дотримання та реалізації параметрів безпеки.

Соціально-політична активність, що претендує на роль ефективного механізму гуманітарної безпеки, має включати різноманітні дії (див. рис. 2).

Названі елементи соціально-політичної активності повинні концентруватися навколо синергетичної парадигми. Упровадження, виконання й трансформації в гуманітарній політиці мають узгоджуватися між собою та корелюватися з зовнішніми факторами, які впливають на стан безпеки.

Передовсім актуалізується нормативний кластер безпеки, що забезпечується правовими вимірами. Правова активність має два основні складники: прийняття юридичної бази та контроль над дотриманням її норм. Якщо проблема контролю асоціюється з роботою правоохоронної системи, то

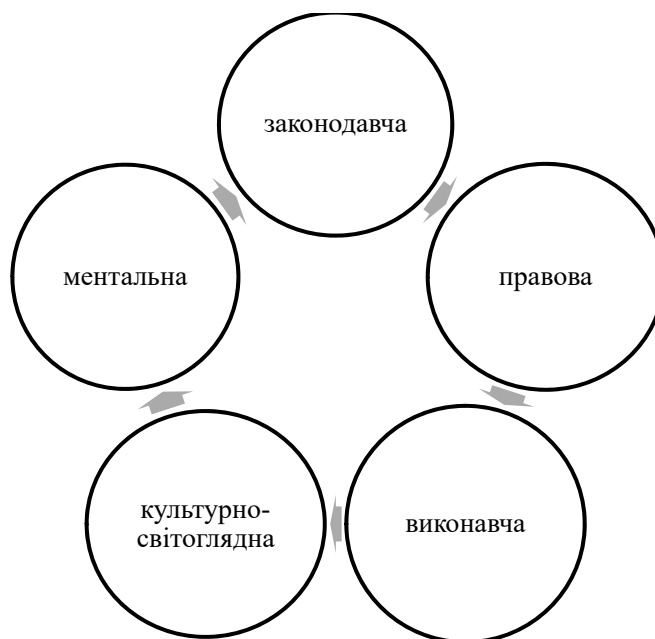

Рис. 2. Елементи політичної активності в системі безпеки

Джерело: власна розробка автора

внесення, розгляд і прийняття нормативних документів є елементами політичної діяльності. Повноцінне функціонування механізмів безпекового кластеру можливе лише за наявності ефективної правової системи. Тому при прийнятті юридичних актів [2] необхідно керуватися принципом верховенства права.

Законодавча діяльність є головною сферою суспільної активності політиків. Розгляд питань безпеки в має багато особливостей як організаційно-інституційного, так і морально-ціннісного характеру. Важливою умовою синергії між цими фундаментальними основами є використання міждисциплінарного [8] та мультикультурного потенціалу [12].

Задля недопущення зміщення балансу в питаннях безпеки на користь інтересів держави або окремої інституції чи спільноти людей, актуальним є питання контролю над гуманітарною політикою. Звісно, у політичному середовищі є свої внутрішні форми й методи контролю, проте в сучасному цивілізованому демократичному суспільстві поширеним явищем є громадський контроль [3, с. 643] над соціально-політичною активністю. Для питань безпеки ця діяльність є особливо актуальною, оскільки часто рішення, спрямовані на запобігання гуманітарним загрозам та їх подолання, можуть обмежувати права людини. Тому в питанні нормативно-правових алгоритмів, які пропонуються політиками, має бути врахована думка суспільства. Водночас пріоритетність має надаватися параметрам безпеки.

Така взаємодія влади та суспільства дає можливість створювати оптимальні механізми й алгоритми функціонування парадигми безпеки і формує концептуальне її розуміння [4, с. 65] в суспільній та індивідуальній свідомості. Людина, яка не лише володіє інформацією про загрозу, кризу чи форс-мажорну ситуацію, але й розуміє природу та наслідки гуманітарної небезпеки, має значно більше шансів ефективно реагувати на проблему. Якщо вона розуміє, як діє система безпеки, й усвідомлює необхідність дотримання алгоритмів поведінки та реагування на загрозову ситуацію, то спроможна швидко й успішно виконувати настанови безпекового характеру.

Соціально-політична дія спрямована не лише на ухвалення законів чи нормативно-правових актів, а й на формування в суспільстві розуміння глобальних і локальних гуманітарних загроз. Виконавчий сегмент парадигми безпеки залежить від злагодженої організації дій [9] і наявності відповідних ресурсів. Проте завчасне вивчення та розуміння проблеми дасть змогу використовувати наявні алгоритми протидії загрозам як відповідним службам та інституціям, так і кожному громадянину.

Така синергія допоможе сформувати ефективну практично орієнтовану систему безпеки. Політична компетентність [5, с. 65] у безпекових питаннях актуальна для демократичного суспільства, оскільки дає можливість вирішити декілька складних завдань соціокультурного характеру:

- сформувати у громадян розуміння необхідності обмеження їхніх прав і свобод на період запобігання чи реагування на кризу;
- забезпечити усвідомлення меж втручання державних або правоохоронних органів в особистий простір;
- визначити функціональні обов'язки й поваження громадянина в ситуації гуманітарної загрози, кризи чи катастрофи.

Указані елементи мають політико-правове підґрунтя і формують світоглядно-ментальний кластер гуманітарної безпеки, який не повинен залишитися поза увагою політичного дискурсу.

Політична система є ефективною лише за умови взаємодії та взаємозв'язку з суспільством. Без належної комунікації [1, с. 160] на рівні політик – громадянин чи політична сила – громадянська спільнота сформувати дієві механізми безпеки практично неможливо. Навіть суворі командно-адміністративні методи проявили свою безпорадність в інформаційну епоху. Суспільство, яке має можливість отримувати оперативну інформацію щодо стану безпеки в онлайн-режимі, постає одночасно поінформованим і вразливим перед цією інформацією. Як показує практика, в останні роки реагування на гуманітарні кризи (як масштабні, так і локальні) з боку населення мало невизначений характер і проявлялося в таких аспектах:

- позитивному (люди отримували інформацію щодо загрози з інформаційно-цифрового простору швидше, ніж від відповідних служб органів влади, що давало можливість оперативно відреагувати та мінімізувати негативні наслідки);
- негативному (люди були дезінформовані, що зумовило відсутність організованості та спровокувало неадекватні дії, які не відповідали рівню загрози).

Ці факти сигналізують про недопрацювання державних служб. Політична діяльність має бути орієнтована на згуртування спільноти перед потенційними загрозами та на організаційну цілісність держави й суспільства в запобіганні та подоланні наслідків гуманітарної небезпеки.

Одним зі шляхів узгодження соціально-політичної діяльності для підвищення рівня безпеки є спроба уніфікації алгоритмів гуманітарної політики. Міжнародна співпраця покликана сформувати єдині принципи боротьби з катастрофами локального та глобального рівня. Такі спроби сформувати транснаціональну [7] систему безпеки стикнулися з очевидними проблемами, передов-

сім, з різними ресурсними можливостями щодо забезпечення безпекових норм. Проте в політичному вимірі така діяльність убачається перспективною, оскільки вона уможливить формування глобальних ціннісних принципів протистояння гуманітарним загрозам. Це дасть підґрунтя для подальшого вирівнювання потенціалу кожної держави чи спільноти в боротьбі з ними. Особливого значення за таких умов набуває гуманітарна дипломатія [15], яка покликана узгоджувати елементи парадигми безпеки на міждержавному та міжнародному рівнях.

Однією з ключових характеристик системи безпеки є людиновимірність будь-якої активності, спрямованої на досягнення безпекових цілей. Гуманітарна дія орієнтована на внутрішню та зовнішню силу [10], яка формує людський потенціал у боротьбі з гуманітарними загрозами. Людина позиціонується в якості ключової дійової особи в парадигмі безпеки, оскільки є як об'єктом загрози, так і суб'єктом, здатним її подолати чи запобігти їй. Тому питання ментального та культурно-світоглядного аспекту є важливим для політичної культури.

Політична діяльність, крім розробки інституційних і практично-функціональних параметрів безпеки, орієнтована на проведення просвітницької, мотивуючої, а, подекуди, і пропагандистської роботи щодо актуальності принципів гуманітарної безпеки в сучасному світі. Суспільство звикло до традиційних форматів загрози (природні чи техногенні лиха, які спричиняють очевидні руйнування чи страждання), проте нинішні виклики можуть мати прихований характер та віртуальну природу (цифрові загрози). За таких умов має актуалізуватися інформаційно-просвітницька діяльність політиків як верхівки суспільства. Для забезпечення повноцінної соціально-політичної організації безпекового кластеру необхідні такі якості людини, як професійність, креативність [13], інтелектуальність тощо.

Гуманітарні загрози в сучасному цивілізаційному поступі мають очевидний екзистенційний вимір [14]. Виходячи з нинішніх реалій, постає потреба в формуванні цілісної парадигми безпеки. Це означає, що соціально-політична діяльність спрямовується на досягнення належних (потенційно можливих) параметрів безпеки. Також важливим моментом є синергія політичної активності з економічною, правовою, соціальною та культурною складовою гуманітарної політики. Тобто формується гуманітарний простір [11], який є структурною одиницею загального соціокультурного простору. Проте звужування рамок соціально-політичної активності в гуманітарному полі дає змогу краще орієнтуватися в проблемах і викликах, які постають перед людиною та суспільством.

Висновки. Отже, соціально-політична активність щодо питань гуманітарної безпеки виявляється в діяльності політиків у законодавчому, виконавчому, правовому та світоглядному вимірах. Основою ефективної гуманітарної політики є синергія культурно-історичного досвіду і реалій сучасного соціокультурного простору в розробці парадигми безпеки. У діяльності політиків особливо важливо зберігати пріоритетними ціннісно-цільові та функціональні елементи гуманітарної безпеки, а не піддаватися спокусі популістичних і декларативних наративів. Питання безпеки потребує ефективності, а не ефектності – такі морально-етичні настанови є обов'язковими для політичної культури. Будь-які прояви домінування особистих чи колективних (професійних, корпоративних, громадських) інтересів над гуманітарно-орієнтованими потребами безпекового кластеру є неприпустимими кроками для відповідального політика.

Якщо формувати пріоритетність активності щодо соціально-політичної діяльності, то тут першочергові ініціативи повинні мати законодавчий, виконавчий, правовий та світоглядно-ментальний характер. Політичні діячі мають узгоджувати механізми безпеки з наявними ресурсами, вчасно оновлювати їх і працювати над питанням істотного збільшення потенціалу протидії гуманітарним загрозам на індивідуальному, локальному та глобальному рівнях.

Література

1. Огороков В., Третяк О. Теоретичні виміри політичної безпеки в умовах зовнішньої агресії. *Epistemological Studies in Philosophy Social and Political Sciences*. 2022. No. 5. P. 160–165. DOI: <http://doi.org/10.15421/342231>.
2. Резворович К. Р. Нормативно-правові акти України як засіб забезпечення ефективного функціонування механізму реалізації гендерної рівності в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 125–129. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/21_2_ua/%D0%D0%92_2-2021_23.10.21-125-130.pdf (дата звернення: 24.10.2023).
3. Скаско О., Галій В. Громадський контроль гуманітарної допомоги у сфері національної безпеки й оборони. *Herald of Lviv University of Trade and Economics Economic sciences. Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2023. № 73. С. 64–68. DOI: <http://doi.org/10.32782/2522-1205-2023-73-09>.
4. Скулиш Є. Еволюція концепту гуманітарної безпеки в міжнародно-правовому дискурсі. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2023. № 2. С. 65–70. DOI: <http://doi.org/10.32689/2522-4603.2022.2.10>.
5. Столярова А. Політична компетентність громадян як умова демократизації. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2022. № 34. С. 65–68. DOI: <http://doi.org/10.32837/apfs.v0i34.1078>.

6. Токовенко О. Політична істина та ідеали ліберального мультикультуралізму: соціально-епістемічний контекст. *Epistemological Studies in Philosophy Social and Political Sciences*. 2021. No. 4. P. 124–132. DOI: <http://doi.org/10.15421/342130>.

7. Chaudhary A. R., Moss D. M. Suppressing transnationalism: bringing constraints into the study of transnational political action. *CMS*. 2019. Vol. 7. Issue 9. DOI: <https://doi.org/10.1186/s40878-019-0112-z>.

8. Cristiano F., Dadusc D., Davanna T., Duff K., Gilmore J., Rossdale C., Rossi F., Tatour A., Tatour L., Tufail W., Weizman E. Criminalisation of political activism: a conversation across disciplines. *Critical Studies on Security*. 2023. Vol. 11. Issue 2. P. 106–125. DOI: <https://doi.org/10.1080/21624887.2023.2188628>.

9. Hernandez K., Roberts T. Predictive Analytics in Humanitarian Action: a preliminary mapping and analysis. *K4D Emerging Issues Report*. 2022. Vol. 33. URL: <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/handle/20.500.12413/15455>.

10. Konyndyk J., Worden R. People-Driven Response: Power and Participation in Humanitarian Action. *CGD Policy Paper*. 2019. Vol. 155. URL: <https://www.cgdev.org/people-driven-response>.

11. Lie J. H. S. The humanitarian-development nexus: humanitarian principles, practice, and pragmatics. *Int J Humanitarian Action*. 2020. Vol. 5. Issue 18. DOI: <https://doi.org/10.1186/s41018-020-00086-0>.

12. Raunio T., Wagner W. The Party Politics of Foreign and Security Policy. *Foreign Policy Analysis*. 2020. Vol. 16. Issue 4. P. 515–531. DOI: <https://doi.org/10.1093/fpa/oraa018>.

13. Roepstorff K. A call for critical reflection on the localisation agenda in humanitarian action. *Third World Quarterly*. 2020. Vol. 41. Issue 2. P. 284–301. DOI: <https://doi.org/10.1080/01436597.2019.1644160>.

14. Sears N. A. Existential Security: Towards a Security Framework for the Survival of Humanity. *Glob Policy*. 2020. Vol. 11. P. 255–266. DOI: <https://doi.org/10.1111/1758-5899.12800>.

15. Turunen S. Humanitarian Diplomatic Practices. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2020. Vol. 15. Issue 4. P. 459–487. DOI: <https://doi.org/10.1163/1871191X-BJA10008>.

Анотація

Радченко С. В. Соціально-політична дія як інструмент підвищення гуманітарної безпеки: рекомендації для політичних діячів України. – Стаття.

Соціально-політична активність є одним з ключових елементів у парадигмі гуманітарної безпеки. У статті зазначається, що політична дія є фактором, який формує міжнародну, державну й локальну стратегію гуманітарного розвитку людини та суспільства. Актуальність дослідження визначається стрімкими змінами в соціально-політичному ландшафті України, що ставлять перед гуманітарною безпекою нові виклики. Політична активність, як ключовий інструмент відповіді на ці виклики, вимагає переосмислення та оптимізації в контексті сучасності. Автор зосереджує увагу на значенні соціально-політичної дії у формуванні стратегій, що спрямовані на підвищення гуманітарної безпеки на національному та міжнародному рівнях.

Метою статті є дослідження ціннісно-цільових настанов політичної діяльності та визначення ролі соціально-політичної активності в реалізації системи гуманітарної безпеки. Автор використовує комплексний аналіз наукових публікацій, теоретичних і практичних прикладів, щоб підкреслити синергію між політичною волею та гуманітарними ідеалами.

У дослідженні зазначено, що політична активність має орієнтуватися на суспільне добро та включати заходи щодо правової підтримки, законодавчих ініціатив, та громадського контролю. Зокрема, у статті висвітлюються нормативно-правові, культурно-історичні, економічно-правові аспекти, які формують цілісну парадигму гуманітарної безпеки в Україні. Також акцентується на необхідності громадського контролю та участі у політичному процесі для досягнення цільових орієнтирів у сфері гуманітарної безпеки.

Аналізуючи останні наукові дослідження та публікації, стаття підкреслює імператив уніфікації політичних дій на різних рівнях влади з акцентом на інституційні та етичні аспекти політичного регулювання. Автор робить акцент на важливості розробки законодавчих та виконавчих ініціатив, які враховують гуманітарний вимір та спрямовані на підвищення рівня гуманітарної безпеки.

Особлива увага приділяється ролі громадянського суспільства та його взаємодії з політичними інституціями в контексті забезпечення гуманітарної безпеки. Визначаючи існування різноманітних внутрішніх та зовнішніх загроз, автор пропонує серію рекомендацій для політиків, спрямованих на формування комплексного підходу до управління гуманітарними ризиками. А саме, рекомендується використання ціннісних настанов для соціально-політичних програм, які регулюватимуть ефективність, доцільність і етичність пропонуваніх дій.

Ключові слова: політик, політична активність, соціальна дія, гуманітарна безпека, гуманітарні процеси.

Summary

Radchenko S. V. Social and political action as a tool to improve human security: recommendations for Ukrainian policymakers. – Article.

Social and political activity is one of the key elements in the human security paradigm. The article notes that political action is a factor that shapes the international, national and local strategy of humanitarian development of a person and society. The relevance of the study is determined by the rapid changes in the socio-political landscape of Ukraine, which pose new challenges to human security. Political activism, as a key tool for responding to these challenges, requires rethinking and optimization in the context of modernity. The author focuses on the importance of socio-political action in shaping strategies aimed at improving human security at the national and international levels.

The purpose of the article is to study the values and objectives of political activity and to determine the role of socio-political activity in the implementation of the human security system. The author uses a comprehensive analysis of scientific publications, theoretical and practical examples to emphasize the synergy between political will and humanitarian ideals.

The study notes that political activity should be focused on the public good and include measures for legal support, legislative initiatives, and public control. In particular, the article highlights the regulatory, legal, cultural, historical, economic and legal aspects that form a holistic paradigm of human security in Ukraine. The author also emphasizes the need for public control and participation in the political process to achieve the targeted benchmarks in the field of human security.

Analyzing the latest research and publications, the article emphasizes the imperative of unifying political actions at different levels of government with a focus on institutional and ethical aspects of political regulation. The author emphasizes the importance of developing

legislative and executive initiatives that take into account the humanitarian dimension and are aimed at improving human security.

Particular attention is paid to the role of civil society and its interaction with political institutions in the context of ensuring human security. Recognizing the existence of various internal and external threats, the author offers a series of recommendations for policy makers aimed at forming a comprehensive approach to humanitarian risk management. Namely, the author recommends the use of value-based guidelines for socio-political programs that will regulate the effectiveness, appropriateness and ethics of the proposed actions.

Key words: politician, political activity, social action, human security, humanitarian processes.